

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

МАСИК РОМАН ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК: 061.231:93(477.83-25)“18/19”

**ПОЛЬСЬКІ НАУКОВІ ІСТОРИЧНІ ТОВАРИСТВА ЛЬВОВА ОСТАННЬОЇ ЧВЕРТІ ХІХ –
30-Х РОКІВ ХХ СТ.: ВИНИКНЕННЯ, РОЗВИТОК ТА ФОРМУВАННЯ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА**

Спеціальність: 07.00.06 – Історіографія,
джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Львів – 2009

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Львівському національному університеті імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент

Шуст Роман Мар'янович,

Львівський національний університет

імені Івана Франка,

завідувач кафедри

давньої історії України та архівознавства

Офіційні опоненти – доктор історичних наук, професор

Зашкільняк Леонід Опанасович,

Інститут українознавства імені

І. Крип'якевича НАН України,

заступник директора з наукової роботи

кандидат історичних наук

Халак Надія Володимирівна,

Інститут української археографії та джерелознавства

ім. М.С.Грушевського НАН України,

Львівське відділення, науковий співробітник

Захист відбудеться “24” листопада 2009 р. о “15” годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.051.12 у Львівському національному університеті імені Івана Франка (79000, м. Львів, вул. Університетська, 1, ауд. 337)

З дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка (79005, м. Львів, вул. Драгоманова, 5)

Автореферат розісланий 23 жовтня 2009 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради,

доктор історичних наук, професор

Сухий О. М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Впродовж останніх двох століть Львів був одним з центрів української та польської історичної науки. Дослідження проводили працівники університетських кафедр, музейних та архівних установ, бібліотек тощо. Численні наукові історичні товариства у Львові починають формуватися в останній чверті XIX ст. Згуртовані в них науковці досліджували здебільшого засадничі проблеми польської та української історії. Зауважимо, що більшість українських істориків зосередилися навколо Наукового товариства імені Шевченка. Інших установ, які б спеціально досліджували окремі галузі історичного знання, представники української історичної науки у Львові не створили.

Виникнення історичних товариств у Львові відбувалося в часи, коли в межах існуючих наукових інституцій, насамперед Львівського університету, не було змоги забезпечити всебічне дослідження всього спектра історичної науки. Це призвело до того, що в більшості товариств сфери наукових зацікавлень їхніх членів формувалися відповідно до тенденцій розвитку історичної науки. Через це еволюція наукових поглядів істориків відчутно впливала на вибір тематики та методів досліджень у межах товариств, методичку опрацювання ними історичних джерел. Саме тому комплексне вивчення процесів виникнення та розвитку різнопрофільних історичних товариств у Львові сприятиме простеженню змін методології при дослідженнях історичних дисциплін.

У наукових товариствах сформувалося особливе інтелектуальне середовище, яке мало визначальний вплив на подальший розвиток польської та української історичної науки. Цьому сприяло насамперед те, що вони формально не залежали від державного фінансування й не залучались до виконання урядових програм наукових досліджень. За таких умов вирішального значення при укладанні планів наукової роботи товариств набували дослідницькі зацікавлення їхніх членів. Завдяки цьому керівництво наукових історичних товариств мало змогу залучати до дослідницької роботи найкращі наукові сили краю. Комплексне вивчення персонального складу наукових товариств може пролити світло на рівень зацікавлення окремими питаннями історії як у середовищі фахівців, так і серед аматорів. У наукових товариствах у Львові працювали дослідники різного етнічного походження. Так, активними учасниками польських історичних товариств були українські (Володимир Гнатюк, Михайло Грушевський, Антоній Петрушевич, Ісидор Шараневич, Іван Франко), єврейські (Маурици Аллерганд) та вірменські (Садок Баронч) історики, етнографи, археологи. Саме тому з'ясування середовища дослідників, які працювали в історичних товариствах Львова, допоможе простежити еволюцію сплесків міжнаціональної наукової співпраці.

Зв'язок роботи з планами наукових досліджень. Дисертаційне дослідження є складовою наукової теми “Розвиток спеціальних історичних дисциплін в Україні: теорія та практика”, номер державної реєстрації 0105U004941, яка виконується на кафедрі давньої історії України та архівознавства Львівського національного університету імені Івана Франка.

Мета й основні завдання дисертаційного дослідження визначені з врахуванням актуальності теми та рівня її розробки. Метою цього дослідження є з'ясувати причини виникнення польських історичних товариств Львова, простежити їхній організаційний та науковий розвиток, визначити професійний і національний склад. Поставлена мета передбачає дослідити:

- наявну джерельну базу проблеми та стан її наукового опрацювання;
- стан розвитку історичної науки в час формування польських історичних товариств у Львові;
- передумови заснування товариств;
- організаційну структуру цих інституцій;
- шляхи фінансування наукової роботи історичних товариств;
- походження, національний і професійний склад членів польських історичних товариств;
- напрями наукової роботи, які члени товариств досліджували першочергово;
- значущість наукового доробку історичних товариств Львова.

Хронологічні межі дослідження окреслюються 70-ми роками XIX – 30-ми роками XX ст. Нижня межа пов'язана з часом створення у Львові наукових і політичних передумов для заснування історичних товариств. Саме тоді заснували перше товариство історичного профілю – Крайове археологічне товариство (1875). Верхньою межею є початок Другої світової війни, коли деякі польські історичні товариства Львова припинили існування, інші – після завершення війни продовжили діяльність в інших містах Польщі.

Об'єкт і предмет дослідження. *Об'єкт* дисертаційного дослідження – польські наукові історичні товариства Львова останньої чверті XIX – 30-х років XX ст. *Предмет дослідження* – організаційна розбудова, наукова та популяризаторська діяльність польських історичних товариств у Львові останньої чверті XIX – 30-х років XX ст., формування у них власного інтелектуального середовища.

У цьому дослідженні не розглядаємо докладно діяльність Польського історичного товариства. Ця інституція була одним із центрів польських історичних досліджень від часу заснування в 1886 р. Навколо Польського історичного товариства згуртувалися представники кількох впливових історіографічних шкіл. У його роботі брали участь більшість польських істориків кінця XIX – 30-х років XX ст. Керівництво Товариства провело п'ять з'їздів польських істориків, на засіданнях яких аналізували поточний стан розвитку історичної науки та розробляли плани й пріоритети майбутніх досліджень.

У польській історіографії є низка досліджень з історії Польського історичного товариства. Проте досі не повністю з'ясовано передумови його заснування. Не проаналізовано значення регіональних відділень цієї інституції, які функціонували в кінці XIX ст. Вимагають додаткового аналізу рішення з'їздів польських істориків, які організувало Польське історичне товариство. Не вивчене достатнім чином інтелектуальне середовище, яке сформувалося в цій інституції. Поза увагою дослідників залишилися дидактичні розробки, які в 1930-х рр. організували члени Польського історичного товариства. Не з'ясовано місце цієї інституції в структурі європейських історичних товариств. Саме тому вважаємо, що історія Польського історичного товариства має бути предметом окремого дослідження.

У дисертації розглядається діяльність тих польських товариств Львова, члени яких досліджували окремі галузі історичної науки. Комплексний аналіз передумов заснування, організаційної та наукової розбудови цих товариств може бути прикладом розвитку досліджень різних галузей історичної науки у Львові в останній чверті XIX – 30-х роках XX ст.

Методологічну основу дисертаційної роботи визначають принципи історизму, логічності, системності та наукової об'єктивності в підході до вивчення явищ минулого на основі комплексного використання наявної джерельної бази та історіографії. Зокрема, для аналізу використаної у дисертаційному дослідженні джерельної бази було застосовано історико-порівняльний і типологічний методи. Огляд історіографії проблеми здійснено за хронологічним і структурно-тематичним науковими принципами. З метою дослідження історії виникнення, розвитку та формування наукового середовища польських історичних товариств Львова застосовували наукові методи: проблемно-хронологічний, аналізу, синтезу, індукції та дедукції. Для аналізу наукової діяльності цих інституцій обрано порівняльний метод. У процесі підготовки дисертації широко залучено новітні теоретико-методологічні розробки з історії польської та української історичної науки.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що у ньому вперше комплексно відображено процеси, пов'язані з виникненням, розвитком і формуванням інтелектуального середовища польських історичних товариств у Львові останньої чверті XIX – 30-х років XX ст., які досліджували питання окремих підрозділів історичної науки. Це дало змогу простежити особливості функціонування у Львові наукових історичних інституцій, що створювалися на громадських засадах, і водночас з'ясувати особливості формування, організаційної структури та наукової роботи одного з типів наукових організацій – товариств. Більшість джерел з історії товариств уперше вводиться в науковий обіг. Різноманітність матеріалів сприяє багатогранному висвітленню теми дисертаційного дослідження.

Науково-практичне значення отриманих результатів полягає у розширенні сучасних наукових знань про досі не вивчену діяльність польських історичних товариств Львова останньої

чверті XIX – 30-х років XX ст. Результати роботи можуть бути використані при написанні праць із польської історіографії, історії археології, етнографії, спеціальних історичних дисциплін, історичного краєзнавства тощо. Проведений у дисертаційному дослідженні аналіз наукового доробку товариств може стати в нагоді при підготовці окремих досліджень з деяких питань історії, археології, етнографії тощо. З'ясування організаційної структури товариств може бути використане дослідниками історії організації наукових інституцій. Розглянутий у дисертаційному дослідженні персональний склад товариств можна взяти до уваги при написанні праць з історіографічної біографістики, публікацій з історії формування наукових спільнот та багатоетнічного інтелектуального середовища.

Апробація результатів досліджень. Основні положення дисертаційного дослідження апробовані на засіданнях кафедри давньої історії України та архівознавства, наукових конференціях викладачів та аспірантів історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, на наукових конференціях:

- IV краєзнавча конференція “Історичні пам’ятки Галичини” (до 150-річчя від дня народження Івана Франка) (Львів, 10 листопада 2006 р.);
- XVI наукова геральдична конференція (Львів, 12–13 жовтня 2007 р.);
- “Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk a towarzystwa naukowe na ziemiach polskich i emigracji w XIX i na początku XX wieku” (Познань, 18–19 жовтня 2007 р.);
- XVII міжнародний славістичний колоквиум (Львів, 15–17 травня 2008 р.);
- Бібліотека як соціокультурний феномен: історія та сучасність (Львів, 15–17 жовтня 2008 р.);
- XVIII міжнародний славістичний колоквиум (Львів, 14–16 травня 2009 р.).

Структура роботи. Дисертація побудована за тематично-хронологічним принципом. Відповідно до проблематики дослідження, поставлених завдань та логіки викладу опрацьованого матеріалу дисертаційне дослідження складається зі вступу, п’яти розділів, поділених на параграфи, висновку, списку використаних джерел та літератури, додатків. Обсяг становить 573 сторінки, в тому числі 196 сторінок основного тексту та 274 сторінки – додатки. Список використаних джерел і літератури містить 1387 позицій.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету, головне завдання, об’єкт і предмет дослідження, його хронологічні межі, наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі “Джерельна база та історіографія дослідження”, який складається з двох підрозділів, проаналізовано рівень наукового вивчення теми, окреслено коло джерел, покладених в основу дослідження.

У підрозділі 1. 1. “Стан дослідження проблеми” здійснено огляд історіографії.

Перші описи діяльності історичних товариств у Львові, підготовлені провідними діячами цих інституцій, з’явилися в першій третині ХХ ст. Зокрема, Людвік Пезхала проаналізував наукову роботу Польського геральдичного товариства¹, Антоні Каліна – Народознавчого товариства², Луція Харевиц – Товариства шанувальників минувшини Львова³.

У другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. вийшла низка аналітичних досліджень діяльності польських історичних товариств Львова. Зокрема, короткий огляд часописів Крайового археологічного та Геральдичного товариств підготував Альфред Точек⁴. Дослідник подав комплексний огляд наукової історичної періодики, опублікованої в час панування методологій позитивізму та неоромантизму; виокремив тематичні та методологічні особливості досліджень, вміщених на сторінках львівської історичної преси.

Історію Крайового археологічного товариства досліджувала Наталія Булик⁵. Археологію Н. Булик розглядала з сучасного їй погляду на предмет дослідження цієї науки, не вказуючи на це в

¹ Pierzchała L. Kronika Polskiego towarzystwa heraldycznego / Ludwik Pierzchała // Miesięcznik heraldyczny. – Warszawa, 1933. – R. 12. – S. 193–202.

² Kalina A. Pierwsze pięciolecie / Antoni Kalina // Lud. – Lwów, 1900. – R. 6. – S. 1–6.

³ Charewiczowa Ł. Towarzystwo miłośników przeszłości Lwowa. Z powodu dwudziestopięciolecia istnienia. 1906 – 1931 / Łucja Charewiczowa – Lwów: Nakładem towarzystwa miłośników przeszłości Lwowa, 1932. – 14 s.

⁴ Toczek A. Czasopiśmiennictwo historyczne we Lwowie (1867–1918) / Alfred Toczek // Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX w. / [pod red. Maternickiego J., Zaskilniaka L.]. – Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2005. – Т. 3. – S. 175–198.

⁵ Булик Н. Археологічна виставка 1885 р. у Львові / Наталія Булик // Археологічні дослідження Львівського університету. – Львів, 2004. – Вип. 7. – С. 177–184; Булик Н. М. Археологічна наука у Львові у ХІХ – на початку ХХ століття: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Історичні науки: 07. 00. 06 / Булик Наталія Михайлівна. – Львів, 2007. – 264 с.; Булик Н. Діяльність Крайового археологічного товариства у Львові в останній чверті ХІХ ст. / Наталія Булик // Археологічні дослідження Львівського університету. – Львів, 2003. – Вип. 6. – С. 196–203; Булик Н. До питання про формування археологічної науки в Галичині у ХІХ ст. / Наталія Булик // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. – Львів, 2005. – С. 372–385; Булик Н. Дослідження Крайовим археологічним товариством історичних пам’яток Галичини в

жодній зі своїх праць. У її публікаціях багато інших методологічних та фактографічних помилок. Водночас історію організації та проведення Археологічного з'їзду в 1885 р. вивчав Ігор Чорновол. Він слушно означив Археологічний з'їзд як приклад українсько-польської співпраці в 1880-х рр. Публікації І. Чорновола наповнені прикладами співпраці між польськими та українськими археологами в другій половині XIX ст. Деякі відомості про діяльність Крайового археологічного товариства черпаємо з праць з історії археології Анджея Абрамовича⁶, Богдана Януша⁷, Єжи Костжевського⁸ та Анджея Надольського⁹.

Дослідження історії Народознавчого товариства, підготовлені Юзефом Бурштою¹⁰, Ольгою Гайковою¹¹ та Казиминою Завістович-Адамською¹², є не повними. Водночас вимагає перегляду запропонована цими науковцями періодизація історії Товариства. Важливішою для дослідників є «Хроніка Польського народознавчого товариства (1895–1995)»¹³. Вона є найповнішим зібранням джерел з історії цієї інституції.

кінці XIX ст. / Наталія Булик // Матеріали 2-ї наукової краєзнавчої конференції історичні пам'ятки Галичини, 21 листопада 2002 р. – Львів, 2003. – С. 203–205.

⁶ Abramowicz A. Historia archeologii polskiej XIX i XX wiek. / Andrzej Abramowicz – Warszawa, 1991. – S. 69–70; Abramowicz A. Wiek archeologii. Problemy polskiej archeologii dziewiętnastowiecznej. / Andrzej Abramowicz. – Warszawa, 1967. – S. 153–154.

⁷ Janusz B. Historia badań przedhistorycznych w Galicyi // Janusz B. Kultura przedhistoryczna Podola galicyjskiego / Bohdan Janusz – Lwów: Nakładem wydawnictwa polskiego, 1919. – S. 20–22.

⁸ Kostrzewski J. Czterdzieści lat istnienia Polskiego Towarzystwa Archeologicznego / Józef Kostrzewski // Z otchani wieków. – 1960. – R. XXVI. – S. 20.

⁹ Nadolski A. Dzieje archeologii polskiej w XIX i XX w. / Andrzej Nadolski // Studia i materiały z dziejów nauki polskiej. – 1966. – Seria A. – Z. 9. – S. 170.

¹⁰ Burszta J. W 75-lecie Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego / Józef Burszta // Lud. – Wrocław, Poznań, 1970. – T. 54. – S. 5–8.

¹¹ Gajkova O. Historia Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego. Jego powstanie, rozwój i znaczenie w ciągu siedemdziesięciolecia / Olga Gajkova // Lud. – 1966. – T. 51. – Cz. 1. – S. 7–60.

¹² Zawistowicz-Adamska K. Polskie towarzystwo ludoznawcze. Dorobek, działalność, perspektywy rozwoju // Lud. – Wrocław, 1975. – T. 59. – S. 23–48.

¹³ Kronika Polskiego towarzystwa ludoznawczego / [pod red. Kłodnickiego Z.]. – Wrocław, 1997. – 240 s.

Наукову роботу Товариства дослідження історії оборони Львова та південно-східних воєводств в одній зі своїх публікацій висвітлив Олег Павлишин¹⁴. Він охарактеризував причини та процес формування Товариства, окреслив його наукові завдання, описав організаційну структуру, подав список членів Головного керівництва, опис процесу нагромадження наукових матеріалів та огляд історіографічного доробку Товариства. Публікація є вдалою спробою, на прикладі Товариства дослідження історії оборони Львова та південно-східних воєводств осмислити методику вивчення новітньої історії, яку застосовували в 1920-х – 1930-х рр.

Діяльність Польського геральдичного товариства досліджував Лешек Пудловський¹⁵. Він визначив передумови заснування Товариства, за допомогою збережених звітів висвітлив його історію. Дослідження Л. Пудловського є зібранням фактів з історії Польського геральдичного товариства, йому бракує аналізу історіографічного доробку цієї інституції.

Водночас зауважмо, що в українській та польській історіографії досі відсутнє комплексне дослідження діяльності польських історичних товариств Львова в останній чверті XIX – 30-х роках XX ст. Поодинокі неповні розвідки історії деяких львівських товариств не дають змоги визначити особливості процесу формування в них інтелектуальних спільнот дослідників минувшини, визначити роль львівських товариств у історії історичної науки.

У підрозділі 1. 2. *“Огляд джерельної бази”* проаналізовано джерельну базу дослідження, що постає досить репрезентативною. Джерельну базу дисертаційного дослідження склали як неопубліковані, так і опубліковані матеріали. Серед опублікованих джерел – статuti та звіти товариств, публікації, вміщені в періодичних виданнях. Із неопублікованих матеріалів у дослідженні використані документи

- збережених архівних фондів товариств – Товариства шанувальників минувшини Львова (ДАЛО, ф. 97), Товариства дослідження історії оборони Львова і південно-східних воєводств (ДАЛО, ф. 257), Крайового археологічного товариства (ЦДІА України у Львові, ф. 192), Львівського відділення Польського краєзнавчого товариства (ЦДІА України у Львові, ф. 535), Польського народознавчого товариства (м. Вроцлав, Польща);
- архівних фондів інших інституцій – Польського історичного товариства (ЦДІА України у Львові, ф. 711) та Наукового товариства імені Шевченка у Львові (ЦДІА України у Львові, ф. 309);

¹⁴ Павлишин О. Товариство вивчення історії оборони Львова та південно-східних воєводств: структура та діяльність (1928–1939) / Олег Павлишин // Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX w. / pod red. Jerzego Maternickiego. – Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2004. – Т. 2. – С. 376–386.

¹⁵ Pudłowski L. Polskie towarzystwo heraldyczne. Zarys dziejów. 1906–1939 / Leszek Pudłowski // Rocznik Polskiego towarzystwa heraldycznego. – Warszawa, 1993. – Т. 1 (12). – S. 153–172.

- архівних збірок місцевих органів державної влади – Галицького крайового намісництва (ЦДІА України у Львові, ф. 146) та Львівського воєводського правління (ДАЛО, ф. 1);
- особових архівних фондів – знаних польських істориків Александра Чоловського (Головний архів давніх актів у Варшаві), Юзефа Бялині Холодецького (ЦДІА України у Львові, ф. 82) та Луції Харевич (ЦДІА України у Львові, ф. 710), українських композитора Анатолія Вахнянина (ЦДІА України у Львові, ф. 818) та публіциста Петра Контного (ЦДІА України у Львові, ф. 869), а також князів Любомирських (ЦДІА України у Львові, ф. 835).

Більшість використаних у дисертаційному дослідженні джерельних матеріалів вперше впроваджено в науковий обіг. За видовою ознакою їх поділено на такі основні групи:

- документи, що регламентували організаційну та наукову діяльність товариств;
- відозви, звернення та повідомлення;
- звіти;
- програми, плани проведення наукових досліджень;
- протоколи засідань товариств;
- тексти доповідей, виголошених на наукових зібраннях;
- списки членів товариств;
- переліки організацій, з якими співпрацювали товариства;
- альбоми, каталоги та описи музейних експонатів;
- кореспонденція;
- публікації в періодиці про діяльність товариств;
- друковані наукові праці товариств.

Серед *актів, які регламентували діяльність історичних товариств*, виокремлюємо статuti, інструкції, правила, програми та циркуляри. *Статут* – головний документ наукового товариства, статтями якого визначалися місце дислокації його керівних органів, географія поширення діяльності, головні наукові завдання, внутрішня організація, порядок вступу, шляхи фінансування, порядок й наслідки його ліквідації. В процесі опрацювання джерельної бази дисертаційного дослідження вдалося виявити статuti Крайового археологічного товариства (1875), Львівського доісторичного товариства (1933), Геральдичного товариства (1906 і 1924 роки), Союзу львівських нумізматів (1926), Етнографічного союзу у Львові (1894), Народознавчого товариства (1894 і 1897 роки), Товариства шанувальників минувшини Львова (1907 і 1928 роки), Об'єднання шанувальників Львова (1924), Товариства дослідження історії оборони Львова та південно-східних воєводств (1928).

Керівні органи деяких товариств (Крайового археологічного, Народознавчого та ін.) укладали нормативні документи, які визначали напрями діяльності їхніх підрозділів: інструкції, правила, програми, циркуляри тощо. Аналіз цих документів дає змогу простежити особливості

внутрішньої організації товариств і виділити основні напрями організаційної, наукової та краєзнавчо-туристичної діяльності їхніх структурних підрозділів.

Окрему групу джерел складають *відозви, звернення та повідомлення історичних товариств*. Деякі з них, спрямовані на залучення до наукових досліджень товариств ширшого кола осіб, друкували переважно на сторінках періодичних органів товариств одразу ж після їх створення. З цих документів дізнаємося про завдання товариств, наукові плани їхніх засновників тощо. На увагу дослідників заслуговують також численні відозви та повідомлення товариств, що стосувалися конкретних наукових проектів. Для їх реалізації передбачалося залучення якнайширшого кола осіб. Низка таких документів стосувалася накопичення, архівування та музеєфікації наукових матеріалів. Показовими в цьому плані є відозви Крайового археологічного товариства, видані в 1877, 1882 і 1885 роках, автори яких прагнули зібрати якнайбільше історичних матеріалів для експозицій. Найрезультативнішими стали повідомлення про збір наукових матеріалів, які на сторінках звітів про свою діяльність розмістило Товариство дослідження історії оборони Львова та південно-східних воєводств.

Найбільше інформативне навантаження несуть *звіти* про діяльність товариств. У цих документах міститься інформація про проведені товариствами наукові дослідження, склад їхніх керівних органів, чисельний склад та фінансове становище. Збереглися звіти про діяльність усіх досліджуваних товариств. Деякі звіти опубліковано на сторінках наукових видань, інші – видано окремими брошурами, треті – містяться серед архівних матеріалів й підготовлені товариствами для органів місцевої влади.

Відомості про тематику наукових *доповідей* товариств найчастіше відображені в звітах про їхню діяльність. Деякі доповіді у вигляді наукових статей опубліковані на сторінках часописів. Тексти виступів, виголошених на зібраннях товариств, збереглися в їхніх архівних фондах. Із цих документів довідуємося про тематику наукових засідань історичних товариств Львова, з оригінальних текстів доповідей можемо визначити науковий і художній стиль польських істориків кінця XIX – початку XX ст.

Важливими для дослідників є *програмні документи* історичних товариств Львова. *Програма* – запропонований керівництвом товариства чи його структурного підрозділу алгоритм науково-організаційних чи/і науково-пошукових дій, які мали б забезпечити виконання поставлених завдань. Наприклад, власні програми курсів екскурсоводів по Львову уклали Об'єднання шанувальників Львова і Товариство шанувальників минувшини Львова. Товариство дослідження історії оборони Львова та південно-східних воєводств уклало плани поїздок секретаря Наукової комісії населеними пунктами Галичини з метою поширення діяльності цієї інституції на провінції (1930).

В окремих звітах про діяльність товариств містяться відомості про їх організаційні засідання. Водночас в архівах деяких товариств збереглися *протоколи* таких зібрань. *Протокол засідання наукового товариства* ми визначаємо як документ внутрішнього користування, в якому зазначені дата проведення засідання, список учасників, порядок денний, хід зібрання та прийняті рішення. Окремі протоколи збереглися в архівних документах з історії Крайового археологічного товариства у Львові, Товариства шанувальників минувшини Львова і Товариства дослідження історії оборони Львова та південно-східних воєводств.

Наступним різновидом джерел до історії наукових історичних товариств Львова виділяємо *списки членів товариств*. Вони укладені за алфавітним принципом з урахуванням категорії, за якою конкретна особа брала участь у діяльності товариства. У деяких документах вказували поряд з іменем члена товариства місце проживання та рід занять. Переважно списки членів товариств подавали в кінці звітів. Деякі товариства публікували списки членів окремо (Крайове археологічне, Польське геральдичне та ін.). Деякі списки членів та керівних органів товариств відклалися в архівах цих інституцій.

Важливими для дослідників є також *переліки* наукових установ, з якими співпрацювали історичні товариства Львова. Такі переліки збереглися в архівному фонді Крайового археологічного товариства, їх публікували на сторінках наукових часописів Народознавчого та Геральдичного товариств. За допомогою цих переліків можна визначити місце історичних товариств Львова в структурі наукових інституцій, з'ясувати, з якими подібними за завданнями установами вони співпрацювали.

Відомості про експозиції виставок, організованих керівними органами товариств, містяться на сторінках їхніх *каталогів, альбомів та описів*. Наприклад, Крайове археологічне товариство видало каталог і альбом археолого-етнографічної виставки (1885), Товариство шанувальників минувшини Львова опублікувало опис виставки вірменських пам'яток у Львові (1932). Із цих джерел дізнаємося про характер експозицій виставок, з'ясовуємо репрезентативність виставлених для огляду предметів давнини.

При підготовці дисертаційного дослідження вперше комплексно вивчено і введено до наукового обігу збережену в архівних фондах епістолярну спадщину історичних товариств Львова. Найбільше листів ілюструють співпрацю товариств з іншими науковими організаціями. У листуванні товариств з органами влади виокремлюємо відомості про урядовий контроль за їх діяльністю та про співпрацю державних установ з товариствами. Здебільшого така кореспонденція стосувалася фінансування органами влади наукової діяльності товариств.

Під час опрацювання джерельної бази дисертаційного дослідження вдалося виявити окремі *публікації в періодичних виданнях* про діяльність історичних товариств Львова. Із цих джерел дізнаємося про ставлення до їхньої діяльності представників різних наукових і політичних кіл.

У дисертаційному дослідженні вперше комплексно проаналізовано друковані наукові праці історичних товариств Львова: публікації, вміщені на сторінках “Археологічного огляду” (“Przegląd archeologiczny”; 1876–1877, 1882–1890), “Праць Львівського доісторичного товариства” (“Prace Lwowskiego towarzystwa prehistorycznego”; 1934, 1936), “Геральдичного місячника” (“Miesięcznik heraldyczny”; 1908–1915) та “Річника Геральдичного товариства у Львові” (“Rocznik Towarzystwa heraldycznego we Lwowie”; 1910–1911, 1913, 1921, 1923, 1926, 1928, 1930–1932), “Нумізматичних записок” (“Zapiski numizmatyczne”; 1925–1926; 1928), “Народу” (“Lud”, 1895–1937), “Етнографічних праць і матеріалів” (“Prace etnograficzne”; 1934–1939), “Львівської бібліотеки” (“Biblioteka lwowska”; 1907–1939.), “Джерел до історії боїв за Львів і південно-східні воєводства в 1918–1920 pp.” (“Źródła do dziejów walk o Lwów i województwa południowo-wschodnie w 1918–1920 r.”; 1933, 1936–1937, 1939), “Краєзнавчого огляду” (“Przegląd krajoznawczy”; 1937–1938) тощо. Огляд історіографічного доробку товариств може пролити світло на тематику досліджень цих інституцій, яка часто зазнавала змін і залежала від наукових зацікавлень їхніх членів. За умови комплексного аналізу цих джерел можемо визначити внесок польських історичних товариств у розвиток історичних досліджень.

В роботі використані джерела різні за змістом, формою, походженням, зовнішніми ознаками. Комплексне їх опрацювання дає змогу визначити причини виникнення, основні напрями організаційної та наукової роботи, географію поширення діяльності історичних товариств Львова; дозволяє створити збірний образ спільноти дослідників, які працювали в товариствах, визначити їхні контакти з іншими науковими організаціями та простежити роль цих інституцій в історії історичної науки.

У другому розділі “Становлення та розвиток археологічної науки в Східній Галичині в останній чверті XIX – середині XX ст.”, який складається з двох підрозділів, проаналізовано діяльність археологічних товариств.

У підрозділі 2. 1. “Створення та діяльність Крайового археологічного товариства у Львові (1875–1890)” з’ясовуються причини заснування, описується наукова діяльність та міжнародні контакти першого львівського товариства історичного профілю.

У діяльності Крайового археологічного товариства виділяємо два періоди: 1875–1878 pp. та 1881–1890 pp. В другій половині 1870-х pp. у Товаристві працювали археологи різних методологічних поколінь під керівництвом представника археології романтизму С. Крижановського. Головними завданнями визначили укладення реєстру давніх пам’яток Галичини. З цією метою сформували вісім спеціалізованих секцій, які досліджували питання археології, спеціальних історичних дисциплін та історії мистецтва.

У кінці 1870-х pp. діяльність Крайового археологічного товариства занепала й відновилася за сприяння державного консерватора давніх пам’яток Войцеха Дідушицького у 1881 р. Відтоді

члени Товариства зосередилися на охороні історичних пам'яток та дослідженні проблем історії мистецтва. Водночас у 1880-х важливу роль у наукових дослідженнях цієї інституції відігравали українські історики-романтики Ісидор Шараневич та Антоній Петрушевич.

Крайове археологічне товариство видавало часопис “Археологічний огляд”, у якому публікували дослідження з археології, історії мистецтва та спеціальних історичних дисциплін. Публікації стосувалися лише певних питань історії, на сторінках “Археологічного огляду” не подибуємо синтетичних досліджень.

Найважливішим результатом діяльності науковців з Крайового археологічного товариства вважаємо організацію першого польсько-українського Археологічного з'їзду (1885). Делегати з'їзду спробували з'ясувати поточний стан розвитку археології, накреслити плани майбутніх досліджень. Водночас, цей захід може бути добрим прикладом наукової співпраці між польськими та українськими істориками. У його підготовці взяли активну участь І. Шараневич та А. Петрушевич. До участі в засіданнях Археологічного з'їзду запросили українських дослідників із Наддніпрянщини: Володимира Антоновича, Дмитра Багалія та Дмитра Яворницького.

У підрозділі 2. 2. “Львівське доісторичне товариство (1932–1939) та його значення в розвитку археологічної науки в Галичині” розглядається діяльність Львівського відділення Польського доісторичного товариства.

Львівське доісторичне товариство, засноване в 1932 р., було одним із відділень Польського доісторичного товариства з центром у Познані. На відміну від інших відділень – Варшавського та Краківського – в керівництві Львівського осередку Польського доісторичного товариства поряд із польськими працювали українські дослідники (відомі археологи Ярослав Пастернак, Маркіян Смішко). Такий склад відділення спричинив його фактичну незалежність від керівництва Польського доісторичного товариства.

Дослідження Львівського доісторичного товариства повністю узгоджувалися з науковими планами Львівського університету, оскільки більшість у керівництві цієї інституції становили вчені кафедри археології, очолюваної Леоном Козловським. Науковий доробок Товариства був незначним, головним чином через відсутність належного фінансування його діяльності. Львівське доісторичне товариство зуміло видати лише два томи “Праць” та провести декілька наукових засідань, на яких обговорювали питання доісторичної епохи.

У третьому розділі “Народознавче товариство у Львові та його вплив на становлення етнографічної науки в Галичині (1895–1939)” висвітлено процес заснування, наукові дослідження Народознавчого товариства у Львові, його роль у поширенні етнографічних досліджень у Польщі, представництво польських народознавчих дисциплін за кордоном.

Народознавче товариство у Львові стало першим польським осередком, у якому згуртувалися фахові етнографи та шанувальники народного життя, представники різних

методологічних шкіл в етнографії. У діяльності Народознавчого товариства простежуємо два періоди: 1895–1910, 1910–1939 рр. Перший період позначений розбудовою інституції під керівництвом Антонія Каліни. Саме тоді організовували місцеві відділення Товариства в повітових центрах Галичини. Другий період ознаменувався академізацією Народознавчого товариства. Його наукову політику творили етнографи Львівського університету.

Активну участь у дослідженнях Народознавчого товариства взяли українські етнографи. Одним із засновників цієї інституції та головою її соціологічної секції був Іван Франко. В перше десятиліття діяльності членами Товариства, окрім Франка, стали Володимир Гнатюк, Михайло Грушевський, Михайло Павлик та ін. Однак після виходу І. Франка з Товариства в 1897 р., інституцію поступово стали покидати українці. Щодо цього можна дошукуватися причин – від переорієнтації українських етнографів на працю в Етнографічній комісії Наукового товариства імені Шевченка у Львові (заснована 1898 р.) до політизації завдань Народознавчого товариства та спрямованості його правління на звуження предмета досліджень лише до польського народознавства. До наукових розробок Народознавчого товариства долучилися також єврейські та чеські вчені (Маурици Аллерганд, Франтішек Бартош, Ченек Зібрт).

Результати наукових досліджень Народознавчого товариства відображені на сторінках часопису “Народ”. До Першої світової війни, коли ще не завершилася професіоналізація етнографії, більшість публікованих у “Народі” праць стосувалася проблем на межі фольклористики та слов’янської філології. Після Першої світової війни серед авторів “Народу” переважали представники іншого середовища – дослідники матеріальної культури. Попри це, публікували й фольклористичні відомості, які наповнювали “Народ” у кінці XIX – на початку XX ст. Отже, вміщували праці представників усіх теоретико-методологічних напрямів етнографії.

Народознавче товариство стало репрезентантом польської етнографії за кордоном. Інституція представляла польську етнографію на Конгресі фольклористів (Франція, 1900), Першому (Чехія, 1924), Другому (Польща, 1927) і Третьому з’їздах слов’янських географів та етнографів (Югославія, 1930) та ін.

У четвертому розділі “Проблеми регіональної історії та історичного краєзнавства у діяльності польських історичних товариств Львова”, який складається з трьох підрозділів, розглянуто діяльність інституцій, члени яких досліджували й популяризували окремі питання історії Східної Галичини.

У підрозділі 4. 1. “Внесок Товариства шанувальників минувшини Львова (1906–1939) в урбаністичні дослідження краю” проаналізовано наукові розробки та туристичну діяльність Товариства шанувальників минувшини Львова.

Товариство шанувальників минувшини Львова виникло під впливом неоромантичної методології польської історіографії. Його головним завданням вважаємо поширення міфу про

початок історії Львова від часу захоплення міста Казимиром III. У наукових дослідженнях знехтувано княжоруською минувиною Львова. Майже всі члени Товариства шанувальників минушини Львова проживали у Львові. Його діяльність повністю залежала від субвенцій органів місцевої влади.

Наукова діяльність Товариства мала кілька напрямів. Перший – видання науково-популярної серії історії Львова “Львівська бібліотека”, яка охоплювала дослідження міської історії. Другий – організація курсів екскурсив по Львову, що дало змогу Товариству сформувати власний штат провідників містом. Третій – організація охорони історичних пам’яток Львова.

У підрозділі 4. 2. – “Військово-історичні дослідження початку ХХ ст. в діяльності Товариства дослідження історії оборони Львова та південно-східних воєводств (1928–1939)” досліджено наукову діяльність першого товариства Львова, яке спеціалізувалося на регіональній військовій історії.

Товариство дослідження історії оборони Львова та південно-східних воєводств заснувало Військове історичне бюро у Варшаві з метою збору матеріалів до історії українсько-польської та радянсько-польської війн 1918–1920 рр. Наукова діяльність цієї інституції полягала в зборі та публікації джерел, які б ілюстрували перебіг воєнних подій. Фіксування членами Товариства зібраних історичних матеріалів повністю відповідало принципам архівної справи тих часів. Однак, цьому Товариству не вдалося повною мірою виконати програмні завдання. У його наукових виданнях не відображена точка зору української науки на події 1918–1920 рр. Головною причиною цього стала відсутність сприяння українців науковим дослідженням Товариства. Це, вочевидь, призвело до того, що ця інституція зуміла вивчити лише ставлення поляків до подій українсько-польської війни, стала осередком акумулювання найболючіших для багатонаціональної Галичини міфів.

У підрозділі 4. 3. “Становлення теоретичного та практичного туристичного краєзнавства в Західній Україні” розглянуто передісторію заснування та діяльність Львівського відділення Польського краєзнавчого товариства, акцентовано увагу на історико-краєзнавчих дослідженнях його членів.

Львівське відділення було одним зі структурних підрозділів Польського краєзнавчого товариства у Варшаві. Його заснували в 1919 р., однак постійна діяльність розпочалася аж у 1932 р. Від цього часу дослідження проводили в кількох напрямках. Перший напрям – туристичний. Було сформовано власний штат екскурсив по Львову, організовували туристичні експедиції тощо. Другий напрям – видавничий. Львівське відділення Товариства в 1937–1938 рр. видавало часопис “Краєзнавчий огляд”, на сторінках якого вміщували праці з теорії та методики проведення краєзнавчих досліджень, розвідки з історичного та географічного краєзнавства. Третій –

популяризація досліджень краю серед учнів. Львівське відділення Товариства намагалося організувати мережу підзвітних йому краєзнавчих гуртків у школах та гімназіях, видавало для молоді науково-популярний часопис “Зблизька і здалека”.

У п'ятому розділі “Проблеми дослідження спеціальних історичних дисциплін у діяльності львівських наукових товариств”, який складається з двох підрозділів, розглянуто діяльність Геральдичного та нумізматичних товариств.

У підрозділі 5. 1. “Внесок Геральдичного товариства у Львові (1906–1930) у вивчення проблем генеалогії, геральдики та сфрагістики” проаналізовано наукові дослідження з генеалогії, геральдики та сфрагістики, які проводило Товариство.

Геральдичне товариство у Львові (від 1925 р. – Польське геральдичне товариство) було однією з найактивніших польських наукових інституцій, які займалися проблемами спеціальних історичних дисциплін. Особливістю Товариства стало те, що, на відміну від більшості інших подібних історичних організацій воно визнавало шкідливим вплив аматорських досліджень на розвиток історичної науки. Тому це Товариство ґрунтувалося на дослідженнях фахових істориків.

У діяльності Геральдичного товариства виокремлюємо три періоди: 1906–1914, 1920–1925, 1925–1930 рр. Перший – час організаційної розбудови Товариства. Тоді більшість його членів представляли галицькі наукові центри – Львів та Краків. Другий – відновлення Геральдичного товариства після Першої світової війни, проведення дискусій щодо надання йому статусу загальнопольського. Третій – період, коли ця інституція функціонувала як загальнопольська. Водночас у 1920–х рр. посилюється вплив у Геральдичному товаристві науковців з Варшави, до 1930-х рр. львівські дослідники перестають відігравати помітну роль у формуванні його наукової стратегії. В 1930 р. центр інституції перенесли зі Львова до столиці Польщі.

Геральдичне товариство видавало наукові часописи (“Геральдичний місячник” та “Річник (Польського) Геральдичного товариства у Львові”), збирало матеріали з геральдики, генеалогії та сфрагістики, представляло польську науку на міжнародній арені. У 1920-х рр. брало участь в обговореннях державної гербової політики.

У підрозділі 5. 2. “Місце нумізматики у діяльності наукових і колекціонерських об'єднань Львова” описано наукові розробки проблем нумізматики, боністики та фалеристики львівськими нумізматичними товариствами, проаналізовано їхню участь в обговоренні проектів заснування загальнопольського центру нумізматики.

До Першої світової війни центром польської нумізматики було Нумізматично-археологічне товариство в Кракові. У Львові діяв лише Нумізматичний гурток членів краківської інституції, в якому працювали переважно колекціонери пам'яток давнини. Після завершення Першої світової війни краківське Нумізматично-археологічне товариство, яке претендувало на статус загальнопольського, занепадає. У Варшаві, Львові та Познані зароджуються нумізматичні

осередки. Відсутність єдиного центру польської нумізматики змусила дослідників зі Львова в 1925 р. заснувати Союз львівських нумізматів. Найактивніше це Товариство працювало в 1925–1928 рр., коли видавало часопис, проводило наукові засідання та аукціони нумізматичних предметів. Після 1928 р. Союз занепадає і згадується лише в контексті обговорень ідей створення єдиного польського центру нумізматики. Після нереалізації планів щодо утворення такого центру поступово спадає ефективність наукової діяльності всіх чотирьох нумізматичних осередків, а Союз львівських нумізматів, очевидно, перестав існувати.

ВИСНОВКИ

1. В останній чверті XIX – 30-х роках XX ст. у Львові функціонувало близько десяти наукових товариств, члени яких досліджували конкретні питання історичної науки: Крайове археологічне товариство, Львівське доісторичне товариство, Народознавче товариство, Польське історичне товариство, Товариство шанувальників минувшини Львова, Товариство дослідження історії оборони Львова та південно-східних воєводств, Львівське відділення Польського краєзнавчого товариства, Геральдичне товариство, Союз львівських нумізматів та ін.

2. Організаційна структура польських історичних товариств Львова передбачала наявність органів управління, спеціалізованих наукових підрозділів та регіональних відділень. Органами управління всіх товариств були Загальні збори членів та правління (Головне керівництво, Відділ тощо). Загальні збори визначали програмні засади діяльності товариств, правління були їхніми виконавчими органами. Задля продуктивнішої організації наукової діяльності при правліннях деяких товариств було створено спеціалізовані секції та відділення в галицьких регіонах (Крайове археологічне товариство, Народознавче товариство та Товариство дослідження історії оборони Львова та південно-східних воєводств).

3. Фінансовим підґрунтям діяльності товариств були членські внески, державні субвенції та приватні грошові подарунки, прибуток від продажу наукових видань і реалізації інших наукових проектів. Головним джерелом доходів товариств, як організацій, заснованих на громадських засадах, мали бути членські внески. До початку Першої світової війни товариства повністю від них залежали, оскільки субвенції органів місцевої та центральної влади були мізерними. Водночас у 1920–1930-х рр. більшість історичних товариств Львова залежали від державного фінансування. Їхню діяльність забезпечували субвенції Міністерства віросповідань та освіти, Ради міста Львова тощо.

4. Наукова діяльність історичних товариств здійснювалася в декількох напрямках: видання наукових часописів; виявлення, ідентифікація та збереження історичних матеріалів; заснування

спеціалізованих бібліотек і музеїв, проведення наукових засідань, на яких обговорювали актуальні питання історичної науки тощо.

5. Діяльність усіх товариств зумовлювалась станом розвитку історичної науки та завданнями цих інституцій. Найбільше впливали на розвиток історичних дисциплін дослідження загальнопольських товариств – Народознавчого та Геральдичного. Ці інституції стали центрами польських етнографії та геральдики й суміжних дисциплін. Вони, на відміну від інших профільних польських інституцій, спробували не лише вивчати окремі наукові проблеми, але й аналізувати поточний стан розвитку історичних дисциплін, розробляли спеціальні методи проведення наукових досліджень.

Інші товариства були засновані для здійснення конкретних наукових завдань. Крайове археологічне товариство мало здійснювати пошук, систематизацію та опрацювання матеріалів про історичні пам'ятки Галичини. Товариство шанувальників минувшини Львова мало популяризувати відомості про історичне минуле Львова. Товариство дослідження історії оборони Львова та південно-східних воєводств створили з метою виявлення, опрацювання й зберігання джерел до історії польсько-української та польсько-радянської війн 1918–1920 рр. Союз львівських нумізматів мав стати місцевим осередком досліджень з історії карбування монет і вивчення особливостей грошового обігу. Члени львівських відділень Польського краєзнавчого та Польського доісторичного товариств досліджували питання краєзнавства та найдавнішої історії регіону.

6. Усі товариства намагалися налагодити наукову співпрацю з подібними польськими та зарубіжними організаціями. Товариства співпрацювали з різними установами, брали участь у засіданнях міжнародних наукових зібрань. Співпраця відбувалася через обмін виданнями та науковою інформацією. Найбільших успіхів досягло Народознавче товариство, яке в 1930-х рр. співпрацювало з близько 200 організаціями. У роботі світових конгресів брали участь представники лише Крайового археологічного, Геральдичного та Народознавчого товариств.

7. У товариствах сформувалося специфічне, порівняно з іншими науковими інституціями, інтелектуальне середовище. В їхній діяльності брали участь не лише фахівці, а й аматори. До Першої світової війни фінансування товариств повністю залежало від членських внесків. Саме тому політику збільшення чисельності за рахунок непрофесійних дослідників проводили правління більшості історичних товариств Львова. Лише керівництво Геральдичного товариства уникало практики залучення до наукових розробок аматорів.

У період між двома світовими війнами, коли товариства отримували значні субвенції від державної та місцевої влади, чисельність більшості з них зменшилася. Товариства професіоналізувалися, аматорів серед їхніх членів ставало щораз менше. Виняток становили товариства, які займалися популяризацією історичного знання (Товариство шанувальників

минувшини Львова), краєзнавством (Львівське відділення Польського краєзнавчого товариства) чи об'єднували колекціонерів історичних пам'яток (нумізматичні гуртки та Союз львівських нумізматів).

8. Членами польських історичних товариств, як відомо зі збережених списків членів, були близько 3 тисяч осіб. Однак на ці відомості зважаємо з пересторогою. Керівництво деяких товариств вносило до списків відомих дослідників, які займалися питаннями, дотичними до завдань товариств.

Склад історичних товариств визначався їхніми завданнями та науковими чи, інколи, політичними пріоритетами. Під час австрійського панування в Галичині участь у історичних товариствах була однією з форм політичного самовираження місцевої інтелігенції. У міжвоєнний період більшість із них професіоналізується.

9. Більшість членів історичних товариств Львова проживали в Галичині. Серед членів товариств, які діяли до початку Першої світової війни майже нема дослідників з інших теренів поділеної Польщі. В 1920-х – 1930-х рр. у львівських історичних товариствах, особливо загальнопольських (Геральдичному та Народознавчому), побільшало дослідників, які представляли варшавське та познанське наукові середовища.

Серед членів історичних товариств Львова переважали поляки, були також українці, євреї, вірмени та чехи. Найплідніше з українськими науковцями співпрацювали археологічні та Народознавче товариства. Зокрема, в Крайовому археологічному товаристві працювали Антоній Петрушевич та Ісидор Шараневич, у Львівському доісторичному товаристві – Маркіян Смішко та Ярослав Пастернак, у Народознавчому товаристві – Іван Франко, Володимир Гнатюк, Михайло Грушевський, Олександр і Філарет Колесси, Михайло Павлик та ін. Учасниками деяких товариств були єврейські (Маурици Аллерганд, Маєр Балабан), вірменські (Леон Теодорович) та чеські (Любор Нідерле та Франтішек Ржегорж) дослідники.

10. Оскільки історичні товариства були громадськими організаціями, то діяльність багатьох із них залежала від суспільно-політичних настроїв галицького населення останньої чверті XIX – 30-х років XX ст. Зокрема, деякі наукові дослідження Крайового археологічного товариства можуть бути прикладом пошуку польсько-українського порозуміння в кінці 1870–1880-х рр. Неоромантична методологія кінця XIX – початку XX ст. впливала на наукові дослідження Народознавчого товариства, Товариства шанувальників минувшини Львова і Товариства дослідження історії оборони Львова та південно-східних воєводств.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. *Масик Роман*. Генеалогічні дослідження польських історичних товариств Львова останньої чверті XIX – 30-х рр. XX ст. / Роман Масик // Історико-політичні проблеми сучасного світу. – Т. 19–20. – Чернівці: Рута, 2009. – С. 278–282.
2. *Масик Роман*. Діяльність Львівського доісторичного товариства (1932–1939) / Роман Масик // Схід. Аналітично-інформаційний журнал. – № 5 (96). – Донецьк: Український культурологічний центр, 2009. – С. 58–61.
3. *Масик Роман*. Крайове археологічне товариство у Львові (1875–1890) / Роман Масик // Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка. – Львів, 2008. – Вип. 9–10. – С. 157–170.
4. *Масик Роман*. Львівське відділення Польського краєзнавчого товариства і організація шкільних краєзнавчих гуртків / Роман Масик // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Вип. 11–12. – Дрогобич: Коло, 2008. – С. 206–213.

АНОТАЦІЯ

***Масик Р. В.* Польські наукові історичні товариства Львова останньої чверті XIX – 30-х років XX ст.: виникнення, розвиток та формування інтелектуального середовища. – Рукопис.**

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.06 – Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни. – Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2009.

Дисертаційне дослідження присвячене діяльності польських наукових історичних товариств Львова останньої чверті XIX – 30-х років XX ст.: Крайового археологічного товариства, Львівського доісторичного товариства, Народознавчого товариства, Товариства шанувальників минушини Львова, Товариства дослідження оборони Львова та південно-східних воєводств, Львівського відділення Польського краєзнавчого товариства, Геральдичного товариства, Союзу львівських нумізматів та ін. В процесі дослідження встановлено передумови та причини заснування товариств. Висвітлено організаційну структуру цих інституцій, фінансування їхньої наукової діяльності. Здійснено реконструкцію походження, національного та професійного складу історичних товариств. Проаналізовано основні напрями наукової роботи, які члени товариств досліджували першочергово.

Ключові слова: археологія, інтелектуальне середовище, історіографія, краєзнавство, Львів, народознавство, регіональна історія, спеціальні історичні дисципліни, товариство.

АННОТАЦІЯ

Масык Р. В. Польские научные общества Львова последней четверти XIX – 30-х годов XX века: возникновение, развитие, формирование интеллектуальной среды.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.06 – Историография, источниковедение и специальные исторические дисциплины. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко. – Львов, 2009.

Диссертационное исследование посвящено деятельности польских научных обществ Львова последней четверти XIX – 30-х годов XX века: Регионального археологического общества, Львовского доисторического общества, Народоведческого общества, Общества поклонников истории Львова, Общества исследования истории защиты Львова и южно-восточных воеводств, Львовского отделения Польского краеведческого общества, Геральдического общества, Союза львовских нумизматов и др. В процессе исследования установлены предпосылки и причины возникновения обществ. Освещена организационная структура этих институций, финансирование их научной деятельности. Реконструированы происхождение, национальный и профессиональный состав исторических обществ. Проанализированы основные направления научной работы, которые члены обществ исследовали в первую очередь.

Ключевые слова: археология, интеллектуальная среда, историография, краеведение, Львов, народоведение, региональная история, специальные исторические дисциплины, общество.

ABSTRACT

Masyk R. V. The L'viv Polish Historic Societies of the last quarter of 19th and 30-s of the 20th centuries: beginning, development and formation of the intellectual environment. – Manuscript.

The dissertation for a candidate degree in history by speciality 07.00.06 – Historiography, source studies and special historical disciplines. – L'viv National Ivan Franko University. – L'viv, 2009.

The dissertation is devoted to the investigation of the reasons of the beginning, organizing, and scientific development, professional and national contingent of the L'viv Polish historic societies of the last quarter of 19th and 30-s of the 20th centuries: The Regional Archeological Society, The L'viv Prehistoric Society, The Ethnographical Society, The Society of the Admirers of the L'viv history, The Society of the investigation of the history of the defense of L'viv and south-eastern provinces, L'viv department of the Polish Country Lovers' Society, The Heraldic Society, The Union of L'viv Numismatics, etc.

The historical societies began to work in L'viv in 1870-s. They appeared at that time when the existent scientific institutions, especially L'viv University, couldn't support the detailed investigation of the total historic science. The organizing structure of a society consisted of a administration, specialized scientific units and regional sections. The Common Assembly of members and an Administration were administrative organs of all the societies.

The Common Assembly assigned programs of the societies activities, and the Administration was their executive organ. To increase the efficiency of the scientific work the specialized sections in the Administration of some societies were organized and departments in Galician regions were formed. Membership payments, state subventions and private monetary presents, the income from the sale of the scientific editions, the realization of different scientific projects formed the financial substratum of the societies' activity.

There were several directions in the scientific activity of the historical societies: publication of the scientific periodicals, collection of scientific materials, foundation of specialized libraries and museums, organization of scientific conferences devoted to the historic actual problems, etc. The activity of the societies depended on the development of the historic science and the aims of these institutions.

The investigation of the Polish societies (such as Ethnographical and Heraldic) influenced greatly on the development of the historical disciplines. These institutions became a centre of the Polish ethnography and heraldry. They tried not only to investigate some scientific problems but to analyze the current development of historical disciplines. They worked upon the special methods of the scientific investigation. Other societies were organized for the concrete scientific aims. The Regional Archeological Society had to collect materials of the Galicia historical monuments. The Society of the Admirers of the L'viv history popularized the information about L'viv. The Society of the investigation of the history of the defense of L'viv and south-eastern provinces had to search and analyze the sources of the history of the Polish-Ukrainian and Polish-Soviet wars of 1918–1920-s. The Union of L'viv Numismatics became the local centre of the investigation of the history of coing. The members of the L'viv department of the Polish Country Lovers' Society and The L'viv Prehistoric Society investigated the problems of the country lore and the ancient history of the region.

All the societies tried to organize the scientific co-operation with similar Polish and foreign organizations. The societies co-operated with different institutions, took part in the international scientific conferences. They also exchanged their editions and scientific information.

The special intellectual environment dominated in these societies. Amateurs as well as specialists took part in their work. The contingent of the societies depended on their aims and scientific or sometimes political priorities. During the Austrian occupation of Galicia the membership in the historic societies showed the political position of local intelligentsia. The majority of the members of the historic societies lived in Galicia. In 1920–1930-s the number of the investigators from Warsaw and Poznan'

(especially in The Heraldic and The Ethnographical societies) increased. The great number of the members of the historic societies was represented by Polish, but there were members of other nationalities too: Ukrainians (Volodymyr Hnatjuk, Mychajlo Hrushevskyj, Ivan Franko), Jews (Maurytsy Allerhand, Majer Balaban), Armenians (Leon Teodorovych) and Czechs (Ljubor Niderle, Frantishek Rzhgorzh).

Key words: archeology, intellectual environment, historiography, country lore, L'viv, ethnography, local history, special historical disciplines, society.

Формат 60x84/16

Папір офсетн. Друк різнограф.

Замовлення № 4356.

Наклад 100 примірників.

Друк ТзОВ "Ромус-Поліграф"

тел.: 272-06-73, 272-16-25